

Torben Arboe Andersen:

Stodder, enke, fok

- jyske betegnelser for sidste neg og sidste læs.

Før høstarbejdet blev mekaniseret, altså i tiden op til omkr. 1920, krævedes i hvert fald på større gårde adskillige menneskers medvirken for at få høstarbejdet udført i rette tid. Når mange deltager i samme arbejde, opstår der nemt konkurrence om at blive først færdig med sin del af arbejdet, eller i det mindste om at undgå at blive sidst færdig. Den sidst færdige udsættes gerne for et vist mål af løjer og drilleri fra de andres side, og da der i mejningen af kornet deltog unge af begge køn, kom denne skæmt næsten uundgåeligt til at vedrøre også spørgsmål om giftermål og eventuelle børn. Selve organiseringen af arbejdet lagde op til det, idet man arbejdede parvis: en karl (eller mand) mejede kornet med le, en pige (eller kone) "bandt op", dvs. rev stråene sammen til neg og bandt negene. I dette miljø kunne det at binde sidste neg let bruges som et "varsel" for vedkommende opbinderske om, at hun måtte tage til takke med at få en gammel mand som ægtefælle: når hun var langsom (el. uheldig) til arbejdet, var hun nok også langsom (el. uheldig) i valget af ægtefælle.

Også udadtil konkurrerede man, nemlig med landsbyens andre gårde om at blive først færdig med mejning og senere med hjemkøring af kornet. Når mejningen var afsluttet, kunne man slå ("klingre") på lebladene med lestrygerne for at gøre naboerne opmærksom på, at man var blevet færdig før dem. Eller man tildannede og udklædte en "høsthjælper" (evt. af sidste neg) og satte den som drilleri over i en uhøstet mark i nabolaget. På sidste læs skulle man have så mange høstfolk og børn som muligt med, for at der kunne være højest mulig sang eller råben, igen til markering overfor naboerne af, at man nu var færdig, denne gang med høsten som helhed.

Den netop skitserede opfattelse af skikkene omkring sidste neg som socialt (og psykologisk) betingede har i de seneste 30-35 år mere og mere fortrængt en ældre opfattelse af høstskikkene som indeholdende kultiske elementer. Ifølge den ældre teori var der til det sidst mejede korn og det sidst bundne neg knyttet forestillinger om en kornånd, der skulle symbolisere kornets grokraft¹. Ved at meje de sidste strå og binde det sidste neg risikerede man at øve vold mod kornånden, så grokraften kunne forsvinde fra marken; derfor søgte man at undgå at meje og binde det sidste neg. Således lød forklaringen ifølge denne teori, der i den påståede tro på en kornånd så et levn fra hedensk tid. Kornånden kunne være legemliggjort i skikkelse af et dyr, f.eks. en hare eller en ræv, som gemte sig i de sidste umejede strå, og som det gjaldt om at fange, for at grokraften ikke skulle forsvinde².

Kritikken af denne teori blev først formuleret og anvendt på et omfattende traditionsmateriale af Eskeröd (1947). Hermed skifter interessens brændpunkt fra hypoteser om skikkene som levn fra ældre religiøse forestillinger til beskrivelse af skikkernes faktiske funktion i de miljøer, de anvendtes i; teorien om en kornånd opgives som overflødig³.

Danske høsttraditioner er tidligere udførligst behandlet af Ellekilde (1937-38), hvor skikkene omkring det sidste neg indtager en dominerende plads, inspireret af kornånd-teorien; forinden havde også traditioner i forbindelse med det sidste læs været genstand for nærmere undersøgelse⁴. Hidtil er egentlige udbredelseskort over betegnelserne for sidste neg og sidste læs vist ikke publiceret⁵. I det følgende vil jeg behandle disse betegnelser med udgangspunkt i kortet s. 15.

Under høstarbejdet er der i tre faser tale om et sidste neg, nemlig ved mejning og opbinding, ved "skokning" (dvs. når negene "sættes sammen", f.eks. 6 og 6 til vejring på marken), og endelig ved hjemkøring af sidste kornlæs til gården. På kortet er betegnelserne for disse tre typer sidste neg anført samlet. Der foreligger ingen vidnesbyrd om, at det sidst bundne neg også uden videre blev det sidst "skokkede" og hjemkørte neg. De fleste betegnelser vedrører det sidst bundne neg; kun få angår det sidst skokkede neg; lidt flere bruges om sidste neg på sidste læs, hvor dog betegnelserne for sidst bundne neg optræder igen, også selv om der ikke er tale om et og samme neg. Betegnelser for det

sidst bundne neg optræder fortrinsvis i Østjylland, men også sporadisk i de øvrige jyske egne, endskønt der ikke er blevet plads til angivelse af dette på kortet. Enkelte betegnelser med ringe udbredelse er ikke medtaget på kortet, men blot omtalt nedenfor.

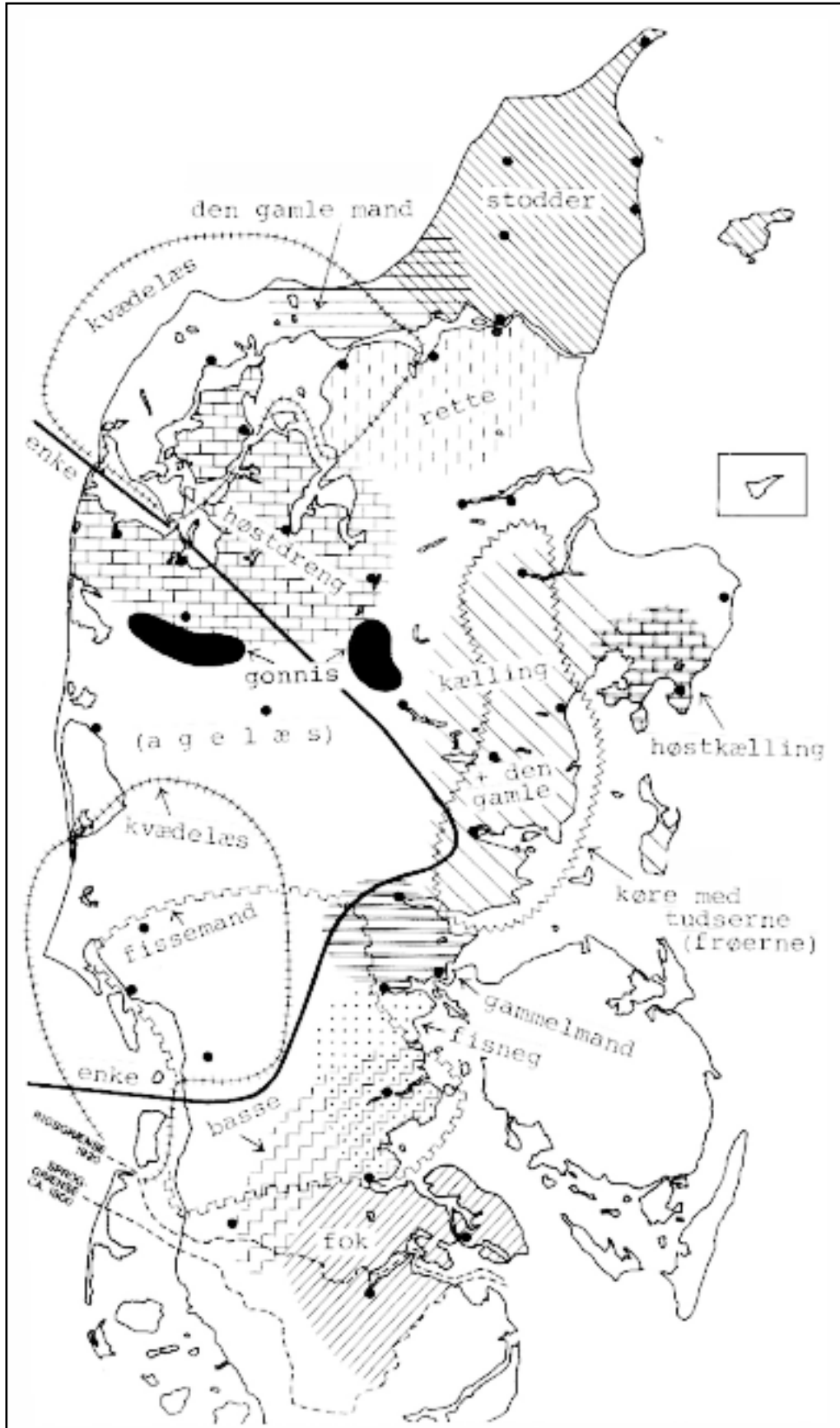
1. Sidst bundne neg.

Som nævnt indledningsvis var der til det sidste neg mange steder knyttet “varsler” om mejerens og især opbinderskens fremtidige uheld, først og fremmest mht. giftermål og barnefødsel. Således kaldtes i Vendsyssel sidste neg *stodderen* (*ståån*), og pigen, der bandt det, blev drillet med, at hun ville blive gift med en stodder; hun måtte da ved høstgildet evt. danse med stodderneget for at begynde at indstille sig på denne ægteskabelige status. Som eneste område i Jylland havde Vendsyssel også en betegnelse for næstsidste neg, nemlig *kællingen* (*tsjællingen*)⁶. Der kunne være en stodder for hver kornsort, kaldet rugstodder osv.; men i den sydlige del af Vendsyssel og i Hanherred kaldtes sidste havreneg også *havrepig*. Denne betragtedes som den værste at binde⁷, antagelig fordi havren oftest var sidst moden og havrepiggen dermed allersidste neg, som da “varslede” giftermål med en meget gammel mand, endog en gammel gnier (hvad ordet “pig” kan betegne i Vendsyssel).

Fra Hanherred foreligger enkelte oplysninger om, at det sidst bundne neg kaldes *den gamle mand*, mens de øvrige kilder bruger denne betegnelse om sidste neg på sidste læs.

I størstedelen af Himmerland (jf. kortet) benævntes sidste neg *reet* (med længde eller vestjysk stød) eller *reed* (med “blødt d”) - hos Feilberg anført med opslagsformen *rette*. Foreløbig er det ikke lykkedes at forklare dette ords oprindelse. Også her kunne betegnelsen bruges om sidste neg af hver kornsort (byg-rette osv.). At det var et særligt neg, kunne man fremhæve ved at binde det med 2-3 negbånd⁸; nogle steder skulle det bæres hjem til gården af opbindersken, men oftest lod man det blive på marken.

I det midtøstjyske område (samt i Nordøstdjursland) optræder betegnelserne *kælling* og *den gamle* side om side. Pigen, der binder sidste neg, “får den gamle” eller skal “giftes med den gamle”, mens kælling-navnet antagelig “varsler”, at hun vil ende som ugift kælling, jf. at sidste negs opbinderske selv kunne kaldes kælling. At hun her (og spo-

De vigtigste betegnelser i jysk for sidste neg, "høsthjælper" og sidste læs. Hvor signaturene rækker ind over hinanden, har vi blandingsområder.

radisk i Himmerland) også kunne kaldes “den gamle”, skyldes snarest, at hun i de andres øjne var langsom til sit arbejde. For den enkelte mejer på arbejdsholdet gjaldt det om at sikre, at hans opbinderske ikke blev sidst færdig; han måtte derfor holde et vågent øje med de andre par af mejere og opbindersker og afpasse sin hastighed efter dem så vel som efter sin egen opbinderske.

I Vejle-Kolding området betegnes sidste neg som *æ gammelmand*. Neget kan tildannes og udklædes som en mand og anvendes som “høsthjælper” for at drille en nabo, der ikke har ophøstet endnu.

Eggen omkring Kolding-Haderslev-Åbenrå har *fisneg* som den hyppigst forekommende betegnelse; mejeren og opbindersken kaldes tilsvarende *fisfader* og *fismoder*. Her var kappestriden om at undgå at blive sidst færdig udviklet til en konkurrence med helt faste regler, nemlig *strygekastning*. Man opstillede et “mål”, f. eks. en rive, som karlene derpå i en afstand af mindst “en halv snes alen” kastede lestrygerne imod, men på særlig vis. Kasteren stod med ryggen mod målet, tog med venstre hånd fat i højre øre med armen foran kroppen, førte højre hånd med strygen mellem kroppen og venstre arm op til venstre skulder og kastede strygen mod målet. Som man kan forestille sig, krævede det en vis øvelse at ramme nogenlunde præcist under disse vilkår; konkurrencen kunne gøres vanskeligere, f.eks. ved at øge afstanden til målet og/eller kræve kast med venstre hånd. Den, der ramte længst fra målet, blev fisfader og hans opbinderske fismoder, og de to skulle derpå meje og binde fisneget. Spørgsmålet om, hvem der skulle være fismoder og fisfader kunne også afgøres af opbinderskerne, enten ved strygekastning eller ved konkurrence om, hvem der hurtigst kunne binde negbånd om tre udlagte bundter strå. Fisneget, eller nogle strå fra det, kunne bæres hjem af den pyntede fismoder; hun og hendes mejer havde krav på ekstra god forplejning ved hjemkomsten, f.eks. en ekstra snaps. Neget opbevarede til høstgildet, hvor der evt. blev danset med det.

Førsteleddet “fis-” har mest sandsynligt forbindelse til navneordet “fes” hos Feilberg, der henfører det til middelnedertysk *vese* med betydningen tråd, trådende. Dette ord menes også at ligge bag ordet “fejsgump”, kendt især fra ældre sønderjyske landsbyvedtægter i betydningen “sidst høstede del af kornmark”⁹.

Den sidste betegnelse med større udbredelse er *fok*, som i Angel og Svans anvendtes om sidst bundne neg; nord for Flensborg fjord beteg-

ner fok derimod sidste neg på sidste læs. I Angel blev fokken under sang båret hjem pyntet med blomster, hævet højt på en rive og ved hjemkomsten nogle steder sat op i et træ til tegn for naboerne om, at man nu var færdig med mejningen på vedkommende gård¹⁰. Også her ville man normalt helst undgå at binde sidste neg, dog kunne det nogle steder betragtes som en ære og blive belønnet af husbonden f.eks. med en drikkeskilling; han var naturligvis også her godt tilfreds med, at sidste neg var mejet og bundet. Det sidste negs mejer og binder kaldtes *fokfader* og *fokmoder*. Betydningen af ordet fok er ikke helt afklaret; Feilberg sætter det i forbindelse med middelnedertysk *vocke* med betydningen “nar”, hvilket stemmer nogenlunde overens med tidligere omtalte betegnelser som f.eks. stodder, kælling¹¹.

Tilbage står at nævne nogle få betegnelser med mindre udbredelsesområder. *Gonnis* eller *byggonnis* kendtes i egnen syd for Holstebro og Viborg (jf. kortet); ordet kunne ud over sidste neg betegne en høsthjælperfigur. Den rimeligste forklaring på ordet er, at det stammer fra nedertysk *Görnix* (svarende til højtysk “Garnichts”) og altså betegner noget ubetydeligt, parallelt med de nedsættende betegnelser stodder osv.¹² Ligeledes i Vest- og Midtjylland træffes sporadisk betegnelsen *havrehvæs* for sidst bundne havreneg; *rugvrip* optræder to steder (nord for Silkeborg hhv. nord for Ringkøbing), det samme gælder *tvilling* (vest for Silkeborg hhv. sydøst for Aalborg; sidste sted deltes negets top i to, som hver forsynedes med et negbånd). Følgende betegnelser er helt enkeltstående: fra Randers-Viborg egnen *hvedetrold* (dvs. boghvedetrold, jf. Feilberg I, s. 694); fra Hanherred dværg¹³; fra Salling *havreskræv*, som muligvis er en alternativ form til havrehvæs; ligeledes fra Salling *rugrædde* hvor sidsteleddet muligvis er en sideform til det tidligere nævnte rette¹⁴. Om betegnelsen *dreng* jf. nedenfor. Det bør også nævnes, at fra AlsSundeved (især Nordals) er der adskillige eksempler på betegnelsen *hundeneg*, der antages at være et nyere indlån fra fynsk¹⁵.

2. Høsthjælperskikken.

Ved en “høsthjælper” forstås en udklædt figur, en dukke, tildannet over to stænger, der er lagt over kors som til et fugleskræmsel; den kan være bygget op over sidste neg eller være udstoppet med halm. Denne figur søgtes efter opbindingen af sidste neg anbragt i en uhøstet mark hos en

nabo; den var forsynet med en skrivelse, et “pas”, hvori den tilbød sin fremragende hjælp mod en tilsvarende høj betaling i form af mad og drikke mv. De almindeligste betegnelser for sådanne “hånedukker” er *fissemand* i Syd- og Sønderjylland (jf. kortet) og *høstdreng* i Salling, Mors og det nordlige Midtvestjylland; på Nordmors kaldes den *høstmand*, endvidere er oplyst navnene *høstkarl* og *høstkone*¹⁶. Resultaterne af en undersøgelse af høsthjælpertraditionen er anført i Nielsen (1979), hvis udbredelseskort s. 49 er indarbejdet i kortet her. Naturligvis søgte de, der ikke var færdige med mejningen, at undgå at få en sådan hjælper, f.eks. ved at holde vagt der, hvor naboens høstfolk mest sandsynligt ville forsøge at anbringe den, eller de skyndte sig at ekspedere den videre til en anden “ufærdig” nabo, hvis den trods alt var kommet ind på marken. Førsteleddet i *fissemand* kan forklares som en udvikling af middelnedertysk *vese* ligesom førsteleddet i *fisneg* ovenfor; betegnelsen *høstdreng* hænger sikkert sammen med, at sidste neg flere steder i Salling -Viborg-egnen benævnes *dreng*. På Mors kan høsthjælperen endvidere hedde *krattedreng* (kratte = rive); i Vejle-Kolding-egnen kan den ud over *gammelmand* (jf. ovf.) kaldes *stoddermand* især lidt nord og vest for “gammelmands”-området.

Til sidst skal nævnes, at man vist over hele Jylland (så vel som i resten af Danmark og dele af Nordeuropa) markerede mejningens afslutning ved, at høstfolkene efter hjemkomst til gården *strøg for kålen*, dvs. de tog opstilling i kålgården (køkkenhaven) eller foran køkkenvinduerne, og ved ihærdigt at stryge (= hvæsse) lærne truede de med at høste kålene; madmoderen måtte da for at “redde” disse give et lille traktement eller love et lille gilde om aftenen.

3. Sidste neg ved “skokning”.

Af det foregående er indirekte fremgået, at man i det meste af Vestjylland ikke havde nogen særskilt betegnelse for det sidst bundne neg. Derimod havde man i dette område, i modsætning til resten af Jylland, en fast betegnelse for sidste neg, der sættes i skok eller hob, nemlig *enke* og *enkemand* (jf. kortet). Bæreren skulle stille sig ved siden af dette neg i skokken, hvis det var et umage neg. Betegnelsen afhang af, om det var en karl eller en pige, der bar sidste neg hen til skokken. Også dette neg søgte man at undgå, idet det blev taget som varsel om, at man

ville blive gift med en enke hhv. enkemand¹⁷. Alternativt kunne sidste neg her sporadisk kaldes *horeunge*, hvis det var et lille neg; denne betegnelse kunne også bruges om et neg, der var “i overskud”, når man havde opsat en given række skokke, og som man derfor tog med over i næste række. Andre steder, især i Midtøstjylland, kunne betegnelsen *horeunge* anvendes om små neg i det hele taget.

4. Sidste neg på sidste læs.

Hjemkørslen af sidste læs blev de fleste steder markeret på festlig vis som tilkendegivelse af, at hele det anstrengende høstarbejde nu var afsluttet. Så mange som muligt af høstfolkene og gårdens børn skulle med på læsset, og derfor var det mest praktisk og ufarligt, at læsset ikke blev særlig højt.

Flere af betegnelserne for sidst bundne neg anvendes også om sidste neg på sidste læs og undertiden om selve læsset. Således i Vendsyssel: at køre sidste læs hjem kaldtes at “*køre med stodderen*”, hvor stodderen var sidste neg eller en halmdukke udklædt som mandsperson (med frakke og høj hat) og anbragt oven på læsset sammen med høstfolkene; *stodderen* kunne også betegne hele læsset. I Hanherred kørte man tilsvarende med *den gamle mand*, der var udklædt ligesom stodderen. Naboerne ville gerne stjæle figuren, for det kostede “ejereren” en flaske brændevin at få den tilbageleveret¹⁸.

I det midtjyske område med betegnelserne *kællingen* og *den gamle* (jf. kortet) kunne begge bruges om sidste neg på sidste læs; dette neg kunne være udklædt som en gammel kælling. På Mols og Syddjurs-egnen anvendtes betegnelsen *høstkælling* om en udklædt figur, dannet af sidste neg eller af en medbragt halmfigur; navnet kunne også gælde selve læsset.

Hverken “rette”-området eller “gammelmands”-området har nogen betegnelse for sidste neg på sidste læs; men i den nordlige del af “fisneps”-området taler man om *fiskærven*, dvs. de to sidste neg bundet sammen til en kærve og altså stukket op på læsset på en gang¹⁹. Den midterste og den sydlige del af “fisneps”-området har i stedet sporadisk betegnelsen *basse*, der også forekommer i et større område sydvest for denne egn (jf. kortet). *Æ basse* kunne bindes sammen af flere neg, som oftest 5-6, men også helt op til 20 neg. Der var således tale

om en temmelig hård kraftprøve, både for den, der skulle svinge neget op på læsset i marken, og for den, der skulle læsse det af (ofte opad) hjemme i laden. Betegnelsen *basse* skyldes antagelig negets størrelse; men den kan også bruges om et enkelt blomsterpyntet neg, som på sidste læs løftes i vejret på en høtyv, mens man kører hjem og evt. rundt til naboer under råb som “*hurra for æ basse*”.

Nord for Flensborg fjord betegner *fok* (på Als udtalt *fuk* eller *fukke*) som tidligere antydet sidste, pyntede neg på sidste læs. Ordet kan også betegne en figur pyntet som høstpige på dette læs, eller det kan betegne selve læsset, der som regel er blomstersmykket. Under turen hjem fra marken og rundt til naboerne råbes “*fok, fok, hurra*”; naboerne beværter gerne med en skænk el.lign.

I de øvrige egne på den jyske halvø er ikke optegnet særlige benævnelser for sidste neg på sidste læs. For sidste læs derimod anvendes både i Nordvestjylland og Sydvestjylland (jf. kortet) betegnelsen *kvædelæs* (udtales *kwejlas/-læs*, på Thyholm *kwællas*²⁰, fordi man på dette læs “kvæder” (dvs. synger og evt. råber, igen for at gøre naboerne opmærksomme på, at man er færdig med høsten). Også ved sidste læs drev man løjer med hinanden. F.eks. kunne høstfolkene true med at sælge læsset til en nabo, hvis ikke manden i gården var villig til at købe det med løfte om et godt høstgilde; men lykkedes det manden at få en anden til under denne “tingen” om prisen at løse hestenes skagler fra hamlerne, uden at “kusken” opdagede det, ja så var det manden, der havde overtaget²¹.

I et østjysk område (jf. kortet) siger man om hjemkørslen af det sidste læs rivningskorn (dvs. de sidste strå, sammenrevet efter at negene er bragt i hus), at man *kører med tudserne*, mod syd i området alternativt, at man *kører med frøerne* - sandsynligvis fordi der ofte fulgte tudser eller frøer med, nar man læssede rivningen op på vognen.

Af kortet fremgår sluttelig, at man i et bredt bælte fra Vest- til Nordøstjylland spredt brugte betegnelsen *agelæs* om sidste kornlæs; denne betegnelse dækkede dog generelt læs, der var så små, at flere personer let kunne age på dem. Tilsvarende bruges sporadisk i dette område ordet *moglæs* som navn på sidste læs rivning; det kan dog også blot betegne et lidt sjusket læs (specielt et læs, der spidser opad fortil eller bagtil).

Denne undersøgelse viser, at der ud fra sproglige kriterier ikke synes at være behov for at inddrage kultiske overvejelser i forklaringen af betegnelserne for det sidste neg og det sidste læs. Betegnelserne (måske med undtagelse af de endnu uafklarede *rette* og *vrip*) kan forstås enten direkte ud fra arbejdssituationen eller ses som “spøgefuldheder” til adspredelse under et ofte hårdt og slidsomt arbejde.

- 1 Jf. W. Mannhardt: Die Korndämonen. Berlin 1868; Antike Wald- und Feldkulte. Berlin 1905. Mythologische Forschungen. Berlin 1884. Endvidere J.G. Frazer: The Golden Bough. VIII. London 1920.
- 2 Jf. Ellekilde (1938b) s.189; Mannhardt (1905) s.155ff og Frazer (1920) s.270ff, endvidere artiklen “Korndämonen” i Handwörterbuch des Deutschen Aberglaubens. V. Berlin 1932-33. - Mannhardts teorier accepteredes i store træk af nordiske folkemindeforskere, i Danmark helt af Olsen (1910) og i modificeret form af Møller (1933) og Ellekilde (1937-38).
- 3 Eskeröds kritik deles af Nielsen (1979), der betegner kornåndhypoteserne som “tankespind og mere eller mindre fantasifulde teorier” (s.45). I artiklen “Fange ræven” (Danske Studier.1954, s.183f.) giver A.F. Schmidt udtryk for en opfattelse, der stemmer overens med Eskeröds. - Mht. skikkene at fange ræven eller haren: de forklares simpelthen ud fra, at sådanne dyr tidligere gemte sig i de sidste umejede strå, og at det da kunne være en behændighedsprøve el.lign. at forsøge at fange dem. På den jyske halvø er skikken at fange haren spredt afhjemlet i området fra Varde-Fredericia i nord til og med Angel mod syd; derimod er skikken at fange ræven kun afhjemlet fra to lokaliteter (hhv. på Sydals og i Sydangel).
- 4 Jf. Møller (1933), Ellekilde (1937-38); endvidere Nielsen (1979) mht. høsthjælperen samt Raae (1928-29) mht. det sidste læs.
- 5 Kort over høsthjælperbetegnelser mv. findes hos Nielsen (1979) s.47ff.
- 6 Betegnelserne *stodder* og *kælling* anvendtes også om sidste og næstsidste lok hør ved hør-brydning, jf. L.Friis: Vendsysselske Nationaldragter og Vendelboerne i gamle Dage. 1902, s.26, 145; Feilberg: Dansk Bondeliv. 1889, s.113.
- 7 Jf. Kvolsgaard (1891) s.55f.: pigerne kunne være grædefærdige, når de skulle binde havrepiggen; de fik som regel en gammel høstkone til at gøre det for sig.
- 8 Dette er muligvis et levn af den skik, Eskeröd (1947) omtaler fra Skåne: flere opbindersker bandt hver et bånd om sidste neg antagelig for at hindre, at en bestemt af dem skulle udsættes for det til sidste neg knyttede drilleri og “dårlige varsel” (s.170).
- 9 Jf. Nielsen (1979) s.50ff. - Chr. Lisse anfører i artiklen “Hvad betyder fejsgump?” (Sønderjydsk Maanedsskrift XXV (1959) s.46-50), at fejsgump antagelig betegnede det sidst høstede og dårligste korn; overgangen fra det sjældne *fejs-* til det almindelige *fis-* i visse sammensætninger (*fisneg*, *fiskærvt*) forklares da med betydningsligheden (= noget værdiløst, affald). - En alternativ tolkning fremsættes (med væsentlige forbehold) af Ella Jensen i artiklen “Fees - Fejsgump” i: Studier i Dansk Dialektologi og Sproghistorie. 1971. s.139-146. Ordet “*fes*” i samme betydning som hos Feilberg anføres også i Mensing: Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch. 1927-35.
- 10 I stedet for sidste neg kunne man pynte og hjemføre en til formålet forarbejdet trefod, som anvendtes år efter år.
- 11 Raae (1928) s.121 anfører ud fra Mannhardt (1884, jf. note 1) og Olsen (1910), at fok muligvis betegner “noget kvindeligt” (jf., at Ellekilde (1937b) s.227 tolker førsteledet i *fisneg* som

oprindelig havende haft “anstødelig betydning (= kvindelig kønsdel)” og derudfra antager, at fisneg oprindelig har betydet pigeneg); efter Raaes antydning kan *fok* måske sættes i forbindelse med verbet *fokke*, der i Vestjylland er lig “støde”, også i “obscøn betydning”, som Feilberg anfører.

- 12 Jf. Ella Jensen: Forsøg på nogle Ordtolkninger. 2. i: *Opuscula Septentrionalia*. (Festskrift til Ole Widding). 1977, s.301. Andre forslag fremsættes og diskuteres i Nielsen (1979) s.54f. samt i A.F. Schmidt: *Gonnis*. (Danske Studier 1939, s.79ff).
- 13 Kvolsgaard (1891) s.55.
- 14 **havreskræv** og **rugrædde** optræder kun hos K.H. Lidegaard: *Graabonden fortæller*. 1948, s.77.
- 15 Ellekilde (1938b) s.45.
- 16 En optegnelse fra Lemvig-egnen beretter, at en høstkone altid ledsager høstmanden “nu de sidste Aar, da Kvinderne har faaet saa megen Ret og Raadighed her i Landet” (Ellekilde (1938b) s.69f; der hentydes formentlig til vedtagelse af lov om kvinders valgret 1915, jf. Nielsen (1979) s.55f).
- 17 Der synes ikke at være eksempler på, at enkenegget kan varsle kommende enkestand for bæreren, sml. Eskeröd (1947) s.169f.
- 18 Espgaard (1972) u. “gammelmand”.
- 19 Det var flere steder almindeligt, at man bandt alle neg sammen to og to, inden de blev kørt fra marken.
- 20 Videre anfører Torsten Balle udtalen *kweglas* (med “blødt g”) fra Torsted sogn, Nordthy.
- 21 Ellekilde (1938b) s.58; endvidere båndoptagelse fra Sennels sogn, Nordthy, ved Torsten Balle 1966.

LITTERATUR

- Ellekilde, Hans (1937a): Det sidste Neg i angelsk Folkeoverlevering. - i: *Folkminnen och Folktankar*. bd.24. (Göteborg). s.180-195.
- Ellekilde, Hans (1937b): Det sidste Neg i Haderslevnegens Overlevering. - i: *Sønderjydsk Maanedsskrift*. XIII. s.213-237.
- Ellekilde, Hans (1938a): Høstskikke i Angel og Svans. - i: *Sønderjydsk Maanedsskrift*. XIV. s. 81-87.
- Ellekilde, Hans (1938b): “Fok”, “Hundeneg” og “Basse” imellem Aabenraa og Flensborg Fjord. - i: *Sønderjydsk Maanedsskrift*. XIV. s.183-206.
- Ellekilde, Hans (1938c): Det sidste Neg i Dansk Overlevering. - i: *Fra Dansk Folkemindesamling*. VI. s.5-100.
- Eskeröd, Albert (1947): *Årets Åring*. Stockholm.
- Espgaard, Arne (1972-74): *Vendsysselsk Ordbog*. I-IV.
- Feilberg, H.F. (1886-1914): *Ordbog over jyske almuesmål*. I-IV.
- Kvolsgaard, C.M.C. (1891): *Spredte træk af landbolivet*.
- Møller, J.S. (1933): *Fester og Højtider*. II. s.86ff, 226ff.
- Nielsen, Svend (1979): *Fissemændene og andre høsthjælpere*. - i: *Folk og Kultur*. s.44-68.
- Olsen, Bernhard (1910): Det sidste Neg. - i: *Fra Dansk Folkemindesamling*. III. s.5-17.
- Raae, Ellen (1928): Det sidste Læs. - i: *Danske Folkemaal*. II. s.113-123.
- Raae, Ellen (1929): *Folkemaal og Folkeliv*. - i: *Danske Folkemaal*. III. s.102-105.